

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Jag vågar göra det här!”

Om drama och teater i förskolan

Av: Terese Svensson
Joanna Ekberg

”Skapande verksamhet, LAU370”

Handledare: Margareta Borg

Examinator: Mats d Hermansson

Rapportnummer: VT08-1191-4

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Jag vågar göra det här” – Om drama och teater i förskolan

Författare: Terese Svensson och Joanna Ekberg

Termin och år: VT -08

Kursansvarig institution: (För LAU370: Sociologiska institutionen)

Handledare: Margareta Borg

Examinator: Mats d Hermansson

Rapportnummer: VT08-1191-4

Nyckelord: förskola, läroplanen för förskolan, drama och teater som arbetssätt

Sammanfattning:

Vi har tidigare läst Skapande verksamhet där undervisningen fokuserades på att arbeta med estetiska ämnen för att uppfylla strävansmålen för läroplanen för förskolan och skolan. Vi har undersökt vad drama och teater kan ge barn, dels som individer men även som grupp, och vad arbetssätten kan ge verksamheten utifrån LpFö-98. I litteratur har vi upplevt en brist på ett brett perspektiv på *varför* drama och teater är bra arbetssätt och ville därför sammanställa det vi läst, sett, hört och upplevt för att få en översikt av ämnet. Vi ville tydligt och enkelt koppla samman teori och praktik, och ge konkreta tips på hur man kan arbeta med drama och teater i förskolan. Vår frågeställning var: Drama och teater i förskolan – *hur* och *varför*? Där vi fokuserade på frågan *varför* med utgångspunkt i Läroplanen för förskolan. Vi valde att genomföra intervjuer och sedan koppla samman dessa med tidigare forskning och egna erfarenheter. Vi anser att det är viktigt att koppla samman teori med praktik. Drama och teater kan innefatta så många delar av läroplanen, vilket gör arbetssättet användbart för lärare som är verksamma inom förskolan och skolan. Vårt resultat visade på att med ett medvetet, pedagogiskt förhållningssätt kan arbete med drama och teater i förskolan vara ett, för barnen, givande arbetssätt utifrån LpFö-98.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Syfte och problemformulering	6
3. Teoretisk anknytning	7
3.1 Sociokulturellt perspektiv	7
3.2 <i>Möten för lärande</i> (2005)	8
3.3 <i>Kilskrift – konstarter och matematik i lärandet</i> (2002)	8
3.4 <i>Drama – konst eller pedagogik</i> (2000).....	9
3.5 <i>Från fakta till fantasi</i> (1989)	10
3.6 <i>Fantasi och kreativitet i barndomen</i> (2005).....	10
3.7 <i>Lärandets grogrund</i> (1999)	10
3.8 <i>Barn – teater – drama</i> (2000).....	11
3.9 <i>Förskolebarn i matematikens värld</i> (1999).....	12
3.10 <i>Det gränslösa språkrummet – Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv</i> (2002)	12
3.11 <i>Lärare av i morgon</i> (2002)	13
3.12 <i>Läroplanen för förskolan</i>	13
4. Metoder	15
4.1 Intervjuer	15
4.2 Studiens tillförlitlighet	16
5. Resultatredovisning	18
5.1 Intervju	18
5.1.1 Att arbeta med drama och teater i förskolan	19
5.1.2 Forumspel.....	20
5.1.3 Färdigheter genom drama och teater.....	21
5.1.4 För- och nackdelar med att arbeta åldersintegrerat eller åldershomogent med drama och teater.....	22
5.1.5 Med utgångspunkt i Styrdokumenten	22
5.1.6 Att utvärdera arbete med drama och teater	23
5.1.7 Avslutning.....	24
5.1.8 Tips.....	24
6. Slutdiskussion	26
6.1 Förhållningssätt	26
6.2 Lärandemiljö	26
6.3 Förståelse för sig själva och för sin omvärld	27
6.4 Samarbete och lustfyllt lärande	28
6.5 Färdigheter i andra ämnesområden och individens möjlighet att växa	29
6.6 Motivation och språk	31
6.7 Inför framtiden	32
6.8 Betydelse för läraryrket och framtida forskning	33
6.9 Återkoppling till syfte och problemformulering	33
6.10 Sprida kunskap vidare.....	34
Källor	35
Litteratur	35
Internet.....	36
Intervju.....	36
Bilaga 1	37

1. Inledning

”Jag vågar göra det här!”*

I teaterarbetet kan jag utveckla min förmåga att kommunicera, min förmåga att skapa, min förmåga att uppleva och att analysera omvärlden, min förmåga att använda kropp och röst, samt att ge mig tid att bearbeta existentiella frågor - att vara.

(Kilskrift, 2002, s 85f).

Vi har gått Skapande verksamhet för tidigare åldrar som inriktning i vår lärarutbildning. Det är en kurs på två terminer av vår utbildning på sju terminer som resulterar i en examen som lärare för de tidigare åldrarna. I vår inriktning fokuserades undervisningen på att arbeta med estetiska ämnen för att uppfylla strävansmålen för läroplanen för förskolan och skolan. De estetiska ämnen som kursen berörde var musik, rytmik, dans, bild, slöjd, drama och teater. Vi fastnade för drama och teater då vi upplevde att det var arbetssätt som kunde innefatta många av strävansmålen för förskolan. Vi valde sedan att arbeta med drama och teater i ett examensarbete i en kurs i svenska och i våra utvecklingsarbeten i LAU310. Efter avslutad utbildning vill vi arbeta i förskolan, barn 1-6 år, och därför inriktar sig detta arbete mot denna verksamhet.

När vi läser litteratur om drama och teater ser vi att författarna ofta skriver om *hur* man kan arbeta med dessa ämnen och fokuserar inte lika mycket på *varför*. Vissa tar inte alls upp varför de arbetar med drama och teater medan andra skriver om varför men då ofta enbart inom det specifika område som de specialiserat sig på. I läroplanen för förskolan (LpFö-98) kan man läsa att ”Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar, och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama” (LpFö-98, s 37). De skriver även att drama skall vara både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande (LpFö-98, s 34). Genom att använda drama och teater som metod tror vi att man kan uppnå många av de stävansmål som nämns i LpFö-98. Vi vill i vårt arbete fokusera på varför man ska arbeta med drama och teater både som innehåll och metod – med innehåll menar vi att dramat och teatern i sig själv är ett mål och som metod menar vi att man använder sig av drama och teater för att uppnå någonting annat. De erfarenheter vi har från vår verksamhetsförlagda utbildning är att drama och teater oftast förekommer endast som innehåll och inte som metod. Vi vill även fokusera på hur man kan uppnå flera av strävansmålen i LpFö-98 genom att arbeta med drama och teater då vi inför detta arbete har uppfattningen att detta är givande arbetssätt.

Vi har valt att fokusera på frågan *varför* drama och teater, då ämnena är stora vilket gör att vi måste avgränsa oss. *Varför* är frågan som vi är mest intresserade av och sett minst av i tidigare forskning. Vi är medvetna om att drama och teater inte är det enda sättet att arbeta med, mot stävansmålen i förskolans läroplan. Men eftersom vi tror att det är ett, för barnens utveckling konstruktivt arbetssätt, är det detta vi vill skriva om.

När vi skriver *drama* så menar vi drama som ”en skapande aktivitet där den egna upplevelsen via de egna sinnena är central” (Lindö, 2002, s 103). Vi ser det som att det är deltagarnas egna upplevelser och utveckling som här står i fokus. Dramaövningar kan exempelvis vara sånglekar, forumspel, charader och övningar där man kan arbeta med barns tankar och känslor - i första

* Citat från ”Kajsa” 4 år, då hon i höstas övervann sin scenskräck under en teaterträning.

hand aktiviteter som inte är avsedda för att visas upp som en föreställning inför publik. Vi syftar framför allt på vad som kan kallas pedagogiskt drama som enligt nationalencyklopedin förklaras som ”dramatisk improvisation som hjälpmedel inom skola och fritidsverksamhet”. (www.ne.se)

När man i nationalencyklopedin söker på ordet *teater* förklaras det som ”ett åskådarrum”. När vi skriver *teater* menar vi däremot teater som estetisk konstform som skall resultera i en uppvisning inför publik. I vårt arbete med teater för barn i förskolan fokuserar vi på deltagarnas egna upplevelser och utveckling då vi anser att man kan använda teater som en arbetsmetod för att utveckla individ och grupp genom det arbete som en föreställning kräver.

I texten skriver vi om ”ämnet” och syftar då på ämnet i detta arbete som är drama och teater. Detta gör vi för att vi ser drama och teater som olika delar av samma ämnesområde.

2. Syfte och problemformulering

Med arbetet vill vi uppmärksamma lärarstudenter och verksamma lärare på varför drama och teater är ett konstruktivt arbetssätt för barns utveckling i förskolan. Vi vill undersöka vad drama och teater kan ge barnen, dels som individer men även som grupp, och vad arbetssätten kan ge verksamheten utifrån LpFö-98. I litteratur upplever vi en brist på ett brett perspektiv på *varför* drama och teater är ett konstruktivt arbetssätt och vill därför sammanställa det vi läst, sett, hört och upplevt för att få en översikt av ämnet. Vi vill tydligt och enkelt koppla samman teori och praktik, och ge konkreta tips på hur man kan arbeta med drama och teater i förskolan.

Drama och teater i förskolan – *hur och varför?*

Är vår huvudfråga där vi fokuserar på frågan *varför* med utgångspunkt i Läroplanen för förskolan. Vi tror att *hur och varför* hänger samman och vill inte ta *varför* ur dess sammanhang. Utöver denna huvudfråga ställer vi även några underfrågor:

- Vad kan arbetet med drama och teater ge barn - som individer och som grupp?
- Vad kan drama och teater ge förskoleverksamheten utifrån LpFö-98?
- Hur kan drama och teater vara konstruktiva arbetssätt för barn i förskolan?

3. Teoretisk anknytning

Vi kommer här nedan att redovisa perspektiv, litteratur och strävansmål från LpFö-98 som vi anser vara relevanta för vårt arbete. Allt som vi här tagit med är inte direkt kopplat till drama och teater men är viktiga komponenter för att drama och teater skall bli, för barnen, ett konstruktivt arbetssätt. Vi har valt att delvis använda oss av litteratur som vi haft i tidigare kurser men vi har även letat ny sådan som är relevant. Detta har vi gjort eftersom vi tycker att mycket av det vi läst i tidigare kurser fungerar väl till vårt arbete, speciellt från vår inriktning Skapande verksamhet och vår specialisering i svenska och matematik. För att fördjupa oss i ämnet och få en bredare syn på drama och teater ville vi också ha mer och annan forskning som vi hittade på biblioteket. Vi har också sökt på tidigare examensarbeten rörande ämnet för att se vilka böcker och artiklar som tidigare använts. Vi är medvetna om att personer som läser en text tolkar den olika beroende på vad de har för erfarenheter och vilka syften de har med att läsa texten. Vi inriktar oss i detta arbete på drama och teater och har använt oss av texter som inte enbart fokuserar på detta område. Vi tror dock att det som skrivs i dessa går att applicera på det ämne vi skriver om. Då vi ser drama och teater som en metod att arbeta med exempelvis språk och samarbete ser vi ingen konflikt i att referera till litteratur som behandlar sådana ämnen.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

Vi har valt att utgå ifrån ett sociokulturellt perspektiv eftersom vi tror att kunskap är något man skapar i samtal och i gemenskap med andra. Det sociokulturella perspektivets kunskapssyn utgår från att all kunskap är situerad, alltså att den är en del av en kultur som den därmed är påverkad av och att den alltid ingår i ett sammanhang. Människor upplever världen på olika sätt beroende på vilka erfarenheter och upplevelser de har sedan tidigare. Det sociokulturella perspektivet lägger fokus på att kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext. Grundförutsättningen för att lärande och tänkande ska kunna ske är språket. Språket är det som hjälper människan att förstå sig själv och att sedan förmedla sin kunskap och insikt vidare till andra. Lärande har med relationer att göra och sker genom människors samspel. Kunskap ses inte som något som är överförbart utan något som skapas i individen då denna känner meningsfullhet och förståelse. Då omgivningen är en stor del i kunskapsbildandet är det viktigt att goda lärandemiljöer skapas. Dessa bör skapas så att individen som deltar i den får känna sig uppskattad, viktig och kapabel. Alla människor i en grupp är skickliga på olika saker och kunskapen är uppdelad på dessa deltagare. Lärandet är socialt då kunskapen är uppdelad på olika människor. Språk och praktisk interaktion betraktas som nära förbundna med varandra, vilket gör dem viktiga för utveckling och lärande. Den vuxnes roll är att stötta, vägleda och uppmuntra barnet att själv lösa problem och söka ny kunskap.

Den närmaste utvecklingszonen är central i det sociokulturella perspektivet och lägger vikt vid att möta varje individ där den är i sin unika utvecklings- och kunskapsprocess. Varje individ har erfarenheter och kunskaper och här fokuseras det på den potential som finns för att individen ska utvecklas ytterligare. För att få en så maximalt positiv utveckling som möjligt kan personen behöva stöd från en vuxen eller vän för att komma vidare (Dysthe, 2003, s 31-68).

3.2 Möten för lärande (2005)

Möten för lärande – pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i skolan. En bok av Eva Johansson (2005) där hon bland annat talar om pedagogerna olika förhållningssätt i bemötandet av barnen.

”En viktig fråga i verksamheten för de yngsta barnen är pedagogers föreställningar om *barnet som person*” (s 77). Som vuxen uppfattar, bemöter och förhåller man sig till barnen som personer på olika sätt utifrån den barnsyn man har. Utifrån de beskrivningar som finns att läsa i Johanssons bok kallar hon den första att se *Barnen som medmänniskor*. De andra två sätten att se på barn som hon nämner i sammanhanget är *Vuxna vet bättre* och *Barn är irrationella*. Under synen på barn som medmänniskor tar de vuxna hänsyn till barnen, man ser då ”barnet som en medmänniska, person med intentioner, behov, önskningar och förmågor som det gäller att försöka förstå och ta hänsyn till” (s 78). Man tar sin utgångspunkt i barnens erfarenheter och försöker ge barnen en översikt och kontroll över sin tillvaro. Johansson skriver även om olika ”pedagogiska atmosfärer” (s 49) där nämner hon tre olika atmosfärer. Den första är *Samspelande atmosfär* som kännetecknas av de vuxnas närvaro i barnens värld, lyhördhet för barnen och avspändhet inför överträdelse av gränser. Därefter skriver hon om *Instabila atmosfären* som kännetecknas av en vänlig distans gentemot barnen, pedagogerna har även ett tillämpat lugn i stressade situationer och man kan se motsägelser i pedagogernas förhållningssätt. Den sista kallar hon *Kontrollerande atmosfär* då det är ordning och struktur som gäller: verksamheten har då får en skolliknande karaktär och det blir lätt en maktkamp mellan de vuxna och barnen. Nästa del handlar om pedagogens syn på barns lärande (s 93). De tre riktningar hon här nämner är *Tilltro till barnens förmåga*, *Avvakta barns mognad* eller *Straff och belöning*. Den första att ha tilltro till barnens förmåga karakteriseras av att pedagogen ser och synliggör barnens lärande genom till exempel dokumentation. Pedagogen försöker här anpassa arbetssättet efter barnens initiativ, intressen och önskemål genom att ta tillvara på barnens lust, spontanitet och nyfikenhet. På detta sätt gör man även barnen delaktiga i verksamheten och låter dem utveckla självständighet. Man vill skapa en nyfikenhet och låta barnen fundera över fenomen i omvärlden genom att göra dem uppmärksamma på dessa fenomen. Johansson skriver senare i boken att det är skillnad mellan att tillåta barn att yttra sig och att be barnen om deras åsikter.

3.3 Kilskrift – konstarter och matematik i lärandet (2002)

Hjort, Unander-Scharin, Wiklund och Åkman har skrivit antologin *Kilskrift – konstarter och matematik i lärandet* (2002) där Per Nordin och Göran Omnéus har skrivit delen ”Att vara någon annan”. De skriver om varför de anser att teater är ett gott arbetssätt.

Det har alltid varit viktigt för människan att föreställa en annan varelse – det kan vara en annan människa, ett djur eller en påhittad varelse. Detta kan man se genom barns rollek och även i det fortsatta vuxna livet. När man tar en annan karaktärs roll kan man få syn på vem man är och man kan förstå sig själv bättre genom det. Om man inte kan eller vill ta en roll kan en funktion finnas i att någon annan gör det och att man istället skådar detta – att man blir åskådare. Teaterregissören Peter Brook menar att teatern och livet är samma sak men ändå inte. Han menar att de båda har samma ingredienser men att det genom teatern måste uppstå något utöver endast teatern i sig, annars skulle teater inte existera. Åskådare är människor som är olika. De har olika erfarenheter men i samma stund som de ser en föreställning är deras fokus riktat mot samma sak. De får ett gemensamt intresse för vad som sker vilket förvandlas till ett gemensamt skapande, en gemensam process. De ser den gemensamma berättelsen framför sig, de hör och ser skådespelarna. Det som

uppstår framför deras ögon uppstår också mellan människorna i publiken. Det uppstår också mellan den enskilde individen och gestaltandet och inom den enskilde individen. Teater kan alltså ge berikande upplevelser.

Utöver det kan teater vidga vårt lärande. Arbete med teater ger inte endast kunskaper som är direkt kopplade till teaterutövandet utan genom arbetet med teater kan man utveckla lärande i många olika områden (s 83f). Man kan, i och med att man arbetar med teater, till exempel utveckla förmågan att arbeta i grupp. Man kan också utveckla den egna identiteten. Då teatern är en kollektiv process fordras det att föreställningen arbetas fram genom samförstånd mellan deltagarna. Det krävs ett gott samarbete för att en fungerande föreställning ska kunna växa fram. Det kräver att deltagarna är lyhörda för varandras åsikter, idéer, tankar och känslor. Det krävs respekt för att kunna ta ansvar för ett gemensamt arbete. Då teater innehåller mer än en gestaltning – exempelvis kostym, mask, scenografi, måste ett samarbete ske dem emellan. Deltagarna måste då öppna sig för andra konstformer och låta sig inspireras av varandra så att ett samarbete kan äga rum. Det kan ge deltagarna en hjälp att också öppna sig mot samhället och att lära sig att kunna delta i dess utveckling. Som åskådare får man gå utanför sig själv och leva sig in i andras situationer – man fördjupar därmed sin inlevelseförmåga. Man får möjlighet att få en förståelse för relationer till andra människor och genom det kan man få insikter om sitt eget liv och se möjligheter hur det kan utvecklas. Teater kan därför vara ett stöd för barn och ungdomar som är i sin identitetsutveckling.

Teater är kommunikation då en berättelse förmedlas till en publik. Denna kommunikation ger publiken utrymme att göra sina reflektioner och tolkningar av det som sker. Teater är skapande - genom att arbeta med teater utvecklar man sin kreativitet. När man arbetar med teater så kan man samtidigt arbeta med sitt eget liv och sin egen roll i livet då teatern återspeglar världen. Man kan då se sig själv utifrån och därmed kunna koppla samman sin egen roll med omvärlden. Teaterarbetet kan bli en aktivitet som blir en plats för olika människor, olika känslor och viljor. Möten kan skapas mellan människor och deras erfarenheter. Dessa kan kopplas ihop och bli en enhet (s 87). Författarna trycker på vad de tycker är en viktig funktion med teater då de skriver att "[m]ed sina mångfacetterade uttryck öppnar teatern alla våra sinnen, väcker känslor, öppnar oss mot världen och fördjupar vår förståelse. Samtidigt ger oss teatern möjlighet till eftertanke och uppmuntrar till samtal om vad som händer omkring oss" (s 88). De menar att teaterarbetet kan bli ett forum för samtal och att det genom teater kan väckas frågor som får oss att vilja diskutera och tänka vidare på det vi upplevt. Nordin och Omnéus beskriver varför de ser teater som ett givande arbetssätt då de uttrycker deras tankar om teater på följande sätt:

Teater lyfter på scenen fram människan, med alla brister och skavanker, med alla möjligheter, talanger och drömmar. Teater ställer frågor om livets villkor och vill få oss att begrunda existentiella frågor i om hur vi lever, hur vi förhåller oss till varandra och vad vi gör med våra liv. Teater erbjuder oss stimulans för att utveckla våra resurser, att skapa egna, rika liv och att skapa en värld som är oss värdig (s 89).

3.4 Drama – konst eller pedagogik (2000)

Viveka Rasmusson tar i boken *Drama – konst eller pedagogik (2000)*, liksom Nordin och Omnéus, upp dramats olika funktioner och belyser liksom dem kopplingarna mellan barnens verklighet och teater.

Hon menar att barn och unga kan, genom att få arbeta med teatern som språk och konstform och också att få arbeta genom drama med rollspel, lek och skolarbete, undersöka sin egen verklighet. Dramaämnet har både ett kommunikativt syfte och ett estetiskt syfte och det utgår från en helhetssyn på människan.

3.5 Från fakta till fantasi (1989)

Gunilla Lindqvist skriver i *Från fakta till fantasi (1989)* om temaarbete utifrån skapande och skriver bland annat om leken och dess funktion.

Hon menar att det är genom sina aktiviteter som människor tillägnar sig och bearbetar verkligheten de lever i. Leken är den verksamhet som barn utvecklas i. Leken är deras främsta verksamhetsform där de kan bearbeta sitt liv och gå utanför sitt livs vanliga begränsningar och själva styra verksamheten i den riktning de önskar. Detta kan utveckla både fantasi och minne (s 54).

3.6 Fantasi och kreativitet i barndomen (2005)

Lev S Vygotskij beskriver just vikten av att få använda och utveckla sin fantasi i *Fantasi och kreativitet i barndomen (2005)*. Han beskriver där också barns lek och jämför den med drama.

Att människan använder sin fantasi och kreativitet gör att hon har möjlighet att skapa sin framtid och förändra sin nutid. Först när människan kan vara kreativ kan hon vara verkligt framtidsinriktad. Fantasi är grunden för alla kreativa aktiviteter och är alltså grunden för exempelvis det tekniska, konstnärliga och vetenskapliga skapandet. Allt som omger oss och som människan har skapat är en följd av fantasi och kreativitet. Vygotskij menar att tillsammans med språkligt skapande är teaterskapande den vanligaste skapandeformen bland barn. Detta för att det är just den verksamhet som står barnet nära och därmed är naturlig för dem. Språket som används i ett teaterarbete blir relevant och betydelsefullt för barnen. Det blir då naturligt och nödvändigt att använda sig av språket för att komma vidare i arbetet. Arbetet och leken blir en helhet där språket blir en självklar del. Det blir en helhet då barnen skapar och där olika bitar har sin plats, såsom skapandet av rekvisita, kläder, bilder, tekniska konstruktioner och föreställningen i sig (82f).

3.7 Lärandets grogrund (1999)

Ingrid Pramling Samuelsson och Sonja Sheridan har skrivit *Lärandets grogrund (1999)* som är ett komplement till läroplanen med syfte att visa hur man kan arbeta med läroplanens mål i praktiken, detta på uppdrag av Skolverket.

För att kunna möta framtiden på ett gott sätt måste barn tillägna sig kunskaper och utveckla olika kompetenser. Det ställs idag stora krav på att människor ska ha goda kommunikativa kompetenser, goda sociala kompetenser och önskan om att människor ska behärska andra språk än endast sitt eget. Barn behöver utveckla en förmåga att formulera frågor och att lösa problem. Barn behöver lära sig att kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer och språk. Att ta egna initiativ och samarbeta är något man behöver lära sig. För att kunna fungera som en demokratisk medborgare behöver man kunna tänka kritiskt och kunna reflektera. Förskolan ska ge varje barn möjlighet att utveckla sitt självförtroende och sin lust att lära. Den ska också stimulera barnen till

detta och därmed ta vara på barns egen lust till det livslånga lärandet. Förskolan ska se till att barnen kan utveckla en förståelse för sin omvärld och en förståelse för sig själva. Barn behöver utveckla kunskaper av olika slag och utveckla sina olika förmågor för att kunna möta framtiden på ett givande sätt. De behöver ett gott självförtroende för att kunna hantera olika slags utmaningar och situationer. Samuelsson och Sheridan menar att det är viktigt att möta barnen där de är för att de ska kunna utvecklas på ett gott sätt. De skriver att "[m]ålet med lärandet är att förbereda barn för det okända genom att utgå från det kända" (s 30). Lärandet skiljer sig åt mellan det som sker i förskolan och det som sker då ett barn lär sig självt. Förskolan bör ha ett tydligt och välplanerat innehåll med tydliga strävansmål. Pedagogerna i förskolan måste ha ett tydligt förhållningssätt och en medvetenhet om vad barnen ska lära sig. De behöver också goda kunskaper om barn och barns lärande. De skriver att det är främst sociala kompetenser och kommunikativa kompetenser som ska främjas i förskolverksamheten. Barnen ska också få en tillit till sin egen förmåga att lära och få känna att det är roligt lära sig nya saker (s 33). Det är väldigt viktigt att barn får känna att de duger och att de vågar och kan uttrycka sig, att de kan lära sig nya saker och att de är kapabla individer. Författarna menar att språket är grunden för att individ ska kunna växa och för att det sociala livet ska kunna byggas upp (s 71). De skriver att samarbete utvecklas genom att man arbetar med samarbete och att utveckling kan ske när barn är i grupp då alla tänker olika (s 113).

3.8 Barn – teater – drama (2000)

I antologin *Barn – teater – drama (2000)* av redaktören Karin Helander skriver de om drama och teater för barn, av barn och med barn. Man kan även läsa om lekens betydelse för arbetet med barn, och de stora likheter som finns mellan lek och drama.

Gunilla Lindqvist skriver i kapitlet "drama som lek – lekens estetik" om hur man kan använda drama som ett sätt att utveckla barnens lek. Hon beskriver leken som ett möte mellan barnets inre och yttre, att tanke och lek sker parallellt med varandra. "Lek är barnens sätt att tänka" (s 26). Drama och lek har många likheter de har båda påhittade handlingar, innehåller roller, en handling eller fabel, en värld, tid, rum och en handlingsplan för vad som skall hända. "Barn har ett dramatiskt förhållande, vilket innebär att de levandegör sin omgivning. När de leker buss är de inte bara busschaufför, utan de är också bussen med dess rörelser och ljud" (s 27). Det finns även starka samband mellan barns lek och deras litterära berättelser. Barns berättelser har ofta sitt ursprung i deras lekar. Det finns även de som menar att leken är barnens sätt att berätta en historia då de samtidigt går in i ett dramatiskt förhållningssätt. Senare i boken skriver även Lena Fridell om närheten mellan teatern och leken. Hon skriver även om skillnaderna mellan teatern och leken. "Leken är sig själv nog, den är sitt eget mål, medan teatern har en kommunikativ sida" (2000, s 104). Men hon skriver även att man genom leken kan öppna för teatern och att det finns många likheter dem emellan.

I ett senare kapitel i antologin kan man läsa Kent Hägglund som berättar om teaterns historia i skolan. Teater uppfattas ofta som något nytt och modernt inom undervisningen i skolan, men den äldst bevarade svenska teaterpjäsen som är skriven för undervisning är ifrån ca 1550 (2000, s 39). Syftet med teaterträningen har dock delvis förändrats sedan dess då de främsta syftena med att spela teater år 1925 var att barnen skulle få träna självbehärskning och lära sig att tala högt.

Christina Chaib berättar om *Livet på scen förbereder det verkliga livet* i ett annat kapitel i antologin. I sin undersökning har hon utgått från något äldre barn än vår studie inriktar sig mot, men vad man kan få ut av drama och teater skiljer sig inte alltid åt mellan åldrarna. Hon menar att genom teater blir ungdomarnas självförtroende större, deras frihetskänsla växer, deras identitet förstärks, den kommunikativa kompetensen berikas och empati utvecklas hos dem. I kapitlets slutord skriver Chaib att "[d]en utveckling som ungdomarna säger sig uppleva genom teaterarbetet är i hög grad beroende av den pedagogiska miljön" (2000, s 70). Vilka ledarna är, hur skickliga de är och vilken metod de använder sig av och mycket mer påverkar vilket resultat man får.

3.9 Förskolebarn i matematikens värld (1999)

Doverborg och Pramling Samuelsson beskriver, i sin bok *Förskolebarn i matematikens värld (1999)*, hur förskolepersonal har arbetat med matematik med barn i förskolan och vad detta arbetssätt kan ge barnen.

De, liksom författarna till boken *Barn- Teater- Drama*, utgår mycket ifrån barnens lek. I ett kapitel syr barn kattdräkter för sin rollek därigenom får de med mycket matematik. I syslöjden kan en medveten pedagog utnyttja matematik genom att bland annat låta barnen göra ritningar, mäta, jämför och mycket mer. Genom att de skapar kläder och rekvisita till rolleken får de på ett roligt och konkret sätt in matematiken i förskolans verksamhet. Genom arbetet med kattdräkterna fick förskolebarnen tillfälle att träna sig i följande matematiska begrepp i praktiken: sortera, klassificera, rita symboler, se längd och bredd, storleksordna, räkna antal med mera (kap.6). Det samma gäller senare i boken där barnen bygger pepparkakshus där de först får rita en modell av huset som de vill bygga av pepparkaksdeg. Genom pepparkakshusbyggena får barnen, bland annat genom samtal om byggena, träning i de geometriska formerna som huset består av, de får ta ställning till proportioner av olika slag, de får räkna antal, se storlek, tänka tredimensionellt utifrån en tvådimensionell ritning, använda sig av mätinstrument och de får använda sig av matematiska begrepp så som dubbel, modell och vinkel (kap.9).

3.10 Det gränslösa språkrummet – Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv (2002)

***Det gränslösa språkrummet – Om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Av Rigmor Lindö (2002) handlar om "svensk undervisning" för barn i de tidigare åldrarna.**

Lindö talar i sin bok om LTG - läsning på talets grund. I samband med detta skriver hon bland annat att barn "[g]enom att samtala och leka med språket och lära av varandra, stimuleras och utvecklas barnens språkliga kompetens" (s 39). Precis som tidigare författare nämnt, ex. Vygotskij och Pramling Samuelsson och Sheridan, så är språket viktigt för barnens utveckling. Senare i boken berättar Lindö om läroplanerna, först om de nuvarande Lpo-94 och Lpfö-98. I anknytning till detta berättar hon vidare om bakgrundstexterna till de kommande läroplanerna. I dessa står det om vikten av att "kunna kommunicera i form av så många uttrycksformer som möjligt såsom språk, bild, musik, drama och dans" (s 75f). Man vill, enligt texterna för de kommande läroplanerna, ge de olika språkliga uttrycksformerna lika status. Man tror detta vara en viktig förberedelse för eleverna inför framtiden som man tror kommer vara en föränderlig omvärld med krav på växlande och nya kompetenser. Precis som författarna i boken *Barn – Teater – Drama* så skriver även Lindö om barns lek. Hon skriver bland annat att

”Föreställningsförmågan, som tränas i låtsasleken, är grunden för utvecklandet av abstrakt tänkande, kreativitet och fantasi” (s 98). Vidare skriver hon att ”Studier visar att barns språkutveckling är beroende av den symboliska leken” (s 99). Det viktigaste i all undervisning sker i den skapande leken genom ett för barnen lustfyllt lärande får barnen vidgade gränser för sitt naturliga språkande (s 165). Hon menar även att barnen genom sitt eget kunskapande skapar en helhetsupplevelse då leken, arbetet, fantasin och verkligheten flyter in i varandra. ”Språk är meningsskapande och tal, sång, dans, pantomim, drama, skrivande, läsande och skapande är alla språkliga uttrycksformer, som ingår i en kunskapande process” (s 161). Att läsa högt för barn medvetandegör barnen om berättelsers struktur vilket underlättar för dem i deras eget skriv- och läsarbete. Ofta pratar man om metoder - bra och dåliga metoder. Lindö skriver att det inte är vilken metod man använder som är det centrala utan vilket arbetsklimat man har och vilken syn man har på barns kunskapande. Man behöver inte alltid lägga ner många timmars arbete, som Lindö säger: ”Ett femminuters pass i drama kan göra underverk för barnets förmåga till inlevelse, arbetslust, koncentration eller bara för att barnet skall lära sig något om sig själv genom att få kontakt med sina känslor” (s 103).

3.11 Lärare av i morgon (2002)

I boken *Lärare av i morgon* av Ingrid Carlgren och Ference Marton (2002) resonerar de om vilka kunskaper lärare behöver för att på bästa sätt förbereda sina elever för framtiden.

I början av boken talar de om variationsteorin, denna kan i korthet beskrivas ”Att erfara något innebär att urskilja delar och helheter, aspekter och relationer” (s 133). Att erfara variation, i vissa bestämda avseenden, ser de även som ett sätt att rusta oss för framtiden. Utan variation kan vi inte urskilja någonting alls. ”Människor erfar variation i seendet, i erfandet, i tänkande och genom att de erfar dylika variationer utvecklas förmågan att urskilja vad andra ser, erfar, tänker på” (s 210). Genom boken för de även resonemang om vad man bör lära barn i skolan för att på bästa sätt kunna rusta dem för en framtid som vi inte vet vad den kommer att bringa. I dagens skola kan eleverna ”klara prov och examina utan att för den skull kunna bruka redskapen i olika praktiska verksamheter” (s 199). De skriver att det blir ”lätt [att] det man lär sig i skolan [är] användbart endast i skolan [...] den kunskap som skall vara användbar även utanför skolan måste förvärfvas på ett sätt som påminner om hur den används utanför skolan” (s 200). Man kan lära sig samma sak på många olika sätt och de menar att lärarens främsta uppgift är att bidra till att eleverna lär sig. Vilket sätt bör då lärarna använda sig av för att bidra till att eleverna lär sig? Vilka slags människor behöver samhället för att bli ett gott samhälle? Vilka förmågor behöver eleverna inför framtiden? ”Det som brukar lyftas fram är förmågor som att lära, hantera information, tänka, lösa problem, förstå samband, samarbeta, vara kreativa, etc.” (s 228). Hur kan man då förbereda eleverna för framtiden? Jo, ”genom att möta olika situationer inom skolan blir eleverna förmögna att möta olika situationer utanför skolan” (s 228).

3.12 Läroplanen för förskolan

Vi vill arbeta utifrån LpFö-98 och har här, för tydlighetens skull, tagit ut de strävansmål som vi i detta arbete har som grund och anser att man ska ha som grund då man arbetar i förskolan. Dessa är utvalda då vi genom arbete med drama och teater vet att man kan arbeta med dessa strävansmål om man har en välplanerad och medveten undervisning.

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar [...]

- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation [...]
- sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen [...]

Alla som arbetar i förskolan skall

- visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet och
- stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra. [...]

Arbetslaget skall [...]

- ansvara för att förskolan tillämpar ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar (Lärarnas Riksförbund, 2006, s 35)
- förbereda barnen för delaktighet och ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle (s 39)
- ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan (s 37).

Förskolan skall sträva efter att varje barn

- utvecklar sin identitet och känner trygghet i den [...]
- utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga [...]
- utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar
- utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning
- utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp och att lära sig att hantera konflikter [...]
- utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar
- utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner
- utvecklar sin skapande förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama [...]
- utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande [...]

Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen

- utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga
- upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker [...]
- ges goda förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen
- får stöd och stimulans i sin språk- och kommunikationsutveckling (s 37).

4. Metoder

4.1 Intervjuer

Denna undersökning bygger på intervjuer. Vi valde att använda oss av en så kallad semistrukturerad intervju (Stukat, 2005, s 39). Denna intervjumetod ansåg vi var lämplig då vi ville ha en tydlig lista på vilka frågor vi skulle ha med men ändå ha möjlighet att anpassa dess ordning och kunna ställa följdfrågor i intervjun. Vi ville ha möjlighet att anpassa hur intervjun fortskred utifrån hur de vi intervjuade svarade och berättade utifrån grundfrågorna. Eftersom vi var intresserade av att få de intervjuades perspektiv på ämnet ville vi ha en intervju där de vi intervjuade hade möjlighet att ta upp det som de ansåg vara viktigt och intressant. Först intervjuade vi Ylwa Andersson som är lärare och dramapedagog i grundskolan och på Högskolan för scen och musik vid Göteborgs universitet. Hon har tidigare arbetat i förskolan. Vi tyckte det var intressant att intervjuas Andersson då hon utbildar blivande lärare och samtidigt arbetar aktivt med drama för tidiga åldrar. Den andra personen vi intervjuade var Ulla-Carin Borén. Hon arbetar med Kultur i förskolan (Kulf) och är kulf-samordnare i Göteborgs centrum och är en förskollärare som aktivt arbetar med drama och teater med barn i åldrarna 1-6 år. Vi tyckte att det var viktigt att de personer vi intervjuade var aktivt verksamma med drama och teater i förskola och skola eftersom deras svar då bygger på erfarenheter och inte bara på teorier. Vi ville även att de skulle vara aktiva med att sprida kunskaper om drama och teater eftersom det är ett av våra syften med arbetet och förväntade oss därför att de skulle kunna argumentera väl för sina arbetssätt. Vi är medvetna om att dessa intervjuer inte ger en allmängiltig ”sanning” om synen på drama och teater och det är inte heller det intervjuerna var menade för. Dessa två personer ser vi som nyckelpersoner i arbetet med drama och teater i förskolan och vi ville därför göra djupintervjuer med dem. Eftersom de själva arbetar i verksamheten såg vi deras många roller som en otrolig tillgång för intervju och visste att de skulle ge oss en omfattande bild av vad drama och teater är, hur det kan användas och framförallt varför det är ett, för barnen, konstruktivt sätt att arbeta med.

Vi sammanställde intervjufrågor (se bilaga 1) som vi skickade till Andersson och Borén ca en vecka innan intervjun. Detta för att de skulle kunna förbereda sig och därmed kunna tänka igenom i förväg vad de ville svara. När vi skrev frågorna hade vi våra frågeställningar och syften som utgångspunkt. Vi var noga med att inte ställa ja- och nej-frågor då dessa frågor kan anses ledande och inte ge några utförliga svar. För att veta hur de definierade begreppen drama och teater inledde vi med att fråga vad drama och teater var för dem. Därefter frågade vi hur de använde sig av dessa arbetssätt i deras arbete i förskolan och skolan och varför de ansåg att drama och teater var bra arbetssätt. Detta frågade vi för att vi ville få deras syn på drama och teater som arbetssätt och hur de aktivt arbetade med det. Vi vill även att de skulle motivera drama och teater som arbetssätt utifrån LpFö-98, detta för att läroplanen bör vara utgångspunkt för allt pedagogiskt arbete i förskolan och för att det ligger i vårt intresse att se hur man utifrån den kan arbeta med drama och teater. En stor del av allt arbete på förskolan är att utvärdera vad man gjort för att kunna se vad det ger och även kunna visa barnen vad de har lärt sig. Vi har sett att det kan vara svårt att utvärdera kunskaper som kommer av de estetiska ämnena då det är svårt att bevisa att det är just den estetiska aktiviteten som bidragit till utveckling hos barnet då även många andra faktorer spelar in. Därför undrade vi hur Andersson och Borén såg på detta. Vi bad dem också att beskriva sättet de sprider sina kunskaper på angående drama och teater som arbetssätt.

Detta är något vi själva vill göra och som vi tycker är viktigt då man arbetar som lärare om man har kunskaper om ett gott arbetssätt. Vi frågade om de hade något de speciellt ville betona angående ämnet för att de skulle få möjlighet att betona vad de ville säga. Till sist frågade vi om de hade några boktips för att vi ville ha förslag på litteratur som de haft användning av i sitt arbete. Då vi intervjuade ställde vi ibland följdfrågor, som inte stod med i intervjuformuläret, då de sa någonting som vi ville veta mer om eller då vi önskade utförligare svar. Frågorna och svaren från intervjun finns i sin helhet i bilaga 2 och 3. Vi har fått tillstånd att använda personernas riktiga namn i detta skriftliga arbete.

Vi bestämde oss för att vi båda skulle sitta med på intervjuerna – en ställde frågorna och en antecknade. Detta gjorde vi för vi tror att man uppfattar saker olika och om man är med båda två är det större chans att få med allt som sägs i dess helhet. Vi valde att både anteckna och spela in intervjun för att vara så säkra som möjligt att få med allt som sades. I efterhand har vi skrivit ner intervjuerna från inspelningarna så ordagrant som möjligt (se bilaga 2 och 3). Fördelar med att intervjuas på detta sätt är just tillförlitligheten att få med allt som sägs. Det kan ha varit en nackdel att vi satt med båda två, då den som blir intervjuad kan agera annorlunda än om hon fick sitta enskilt med någon i ett kanske mer avslappnat samtal. Vi är också medvetna om att svaren på en sådan här intervju skulle kunna bli olika från tillfälle till tillfälle beroende på olika omständigheter. När vi intervjuade Andersson satt vi själva med henne i ett tyst rum i lugn och ro och medan vi intervjuade Borén satt vi i en lokal på förskolan där barn lekte vilket tillförde tjo och stim. Eftersom hon arbetade var hon ibland tvungen att avbryta intervjun för att styra upp barnens aktiviteter. Vi är också medvetna om att det spelar in att Andersson inte kände oss medan Borén kände en av oss sedan tidigare. Det kan vara både för- och nackdelar med det då man som obekant ibland lättare kan säga vad man tycker och ibland är det lättare som bekant. En stor nackdel av att endast anteckna och spela in intervjun är att kroppsspråket försvinner helt, vilket vi tror är en stor förlust då kroppsspråket är en stor del av vårt språk. Vi som var närvarande tolkar in deras kroppsspråk i intervjun medan en läsare som inte var med därför kan uppfatta det vi skrivit på ett annat sätt.

Även i tidigare kurser har vi arbetat med drama och teater och vill här använda oss av några av de erfarenheter vi har. Vi kommer att koppla vissa av våra erfarenheter till den aktuella undersökningen i vår slutdiskussion. Vi tycker det är viktigt att kunna koppla ihop teori och praktik och att ta med relevanta kopplingar till våra egna erfarenheter, för att visa läsaren tydligt hur det kan se ut i praktiken. Egna erfarenheter finns alltid med i bakhuvudet när en text skrivs och därför ser vi det också som viktigt att läsaren får ta del av en del som gjort detta arbete möjligt och anledningen till att det har gjorts. Empiriska undersökningar som vi tidigare gjort ser vi som ett gott tillskott till detta arbete då vi genom det kan knyta ihop säcken från alla de delar vi haft i utbildningen och nu få det till en helhet.

4.2 Studiens tillförlitlighet

Vi är medvetna om att denna studie inte kommer ge något allmänt gällande resultat då vi endast intervjuat två personer som dessutom är mer insatta i drama och teater verksamhet än de flesta som arbetar inom förskolan är. Detta är ett medvetat val som vi har gjort då vi ansåg att de hade en kompetens och ett sätt att arbeta på som vi var intresserade att få veta mer om. Det är svårt att veta den exakta tillförlitligheten på en sådan här intervju eftersom personerna som intervjuades

antagligen inte svarar på exakt samma sätt om de vid ett annat tillfälle skulle svara på samma frågor. Det finns även risk med muntliga intervjuer då man alltid tolkar vad någon annan säger. Hade någon annan hört samma intervju hade de kunnat tolka den på ett helt annat sätt. För att minska risken för feltolkningar har de som intervjuades i efterhand fått läsa intervjun och resultatredovisningen. På så vis har de fått möjlighet att vidare förklara vid eventuella feltolkningar. Detta är dock inte heller helt säkert, men det är vad vi har gjort för att öka tillförlitligheten på intervjuerna. Resultatet gäller i detta fall för dem vi intervjuat vid just det tillfället då intervjuerna genomfördes. Men vi menar att detta kan peka på möjligheter som finns att arbeta med drama och teater och ge oss information om vad detta arbetssätt kan ge.

5. Resultatredovisning

5.1 Intervju

Som inledning på intervjun ställde vi frågorna vad drama och teater var för Borén och Andersson. Vi kommer även här att inleda med att förklara, utifrån intervjun, vad drama och teater var för dem då vi anser detta vara en viktig utgångspunkt för förståelsen av resten av intervjuvaren.

För Ulla-Carin Borén är drama en sorts scenkonst, där man tar upp en problematik eller något spännande från historien. Hon förtydligade även genom att säga vad drama inte är, det är inte en dansföreställning, inte någonting sådant utan hon betonar att drama är ett problem eller något sådant. ”Det är drama på scenkonsten”, sa Borén. Men för henne kunde även drama med barn vara sång – lekar, där barnen dramatiserade till en sång, till exempel ”Här kommer lilla Ludde” eller ”Hej, sa Petronella”. ”Det är dramalek, då...gestaltning”, avslutade Borén angående drama. På frågan om vad teater är funderade först Borén en stund, sedan sa hon ”Teater är ett gammalt begrepp, det heter scenkonst”. Hon svarade vidare på frågan genom att ställa en rad frågor, ”Vad är scenkonst? Vad är teater? Teater tänker man oftast en salong och en föreställning. Men vad är en föreställning? Är det scenkonst? Är det danskonst?”. Hon konstaterade att teater är så mycket. Hon avslutade resonemanget med att fastställa att ”Teater är scenkonst, för mig”.

För Ylwa Andersson är drama ett sätt att uttrycka sig, ett sätt att uppleva och ett sätt att komma närmare sig själv. Andersson talar av egna erfarenheter när hon säger att ”[d]et är så att genom drama har jag själv upplevt att jag har hittat väldigt mycket av mig själv när jag var liten”. Hon märker fortfarande, fast nu som ledare, att man utvecklas väldigt mycket genom drama. ”Men självklart också mer specifikt det här med att kunna uttrycka sig med mer än bara ord. Att bli medveten om vad man gör med kroppen och bli medveten om vad det är för något jag upplever och får intryck av”, avslutar Andersson frågan om vad drama är för henne. Andersson menar att teater kan vara en konstnärlig del av drama, när man använder det pedagogiskt. Hon säger att när man arbetar med drama måste alltid individen och dess behov gå före det konstnärliga.

Om vi säger att jag jobbar med det konstnärliga i drama, alltså teaterformerna med åskådare och hela detta så får det aldrig bli så att jag kör över en individ för att det konstnärliga ska komma fram. Utan är det så att det personliga behovet, individens behov, inte stämmer med hur jag konstnärligt skulle kunna vilja ha en scen eller situation så väljer jag att gå med den personen istället så att den ska utvecklas i sin takt och på sitt sätt.

Andersson berättar att förr så såg hon drama och teater som två olika saker, men att hon inte längre gör det. Nu ser hon teatern som en del av det hon gör i dramat. Andersson brukar referera till Marie Sternudd när hon skall förklara drama utifrån någon ”teori”. Sternudd förklarar drama utifrån fyra perspektiv, berättar Andersson. De fyra perspektiven är det konstpedagogiska perspektivet, det personlighetsutvecklande perspektivet, det holistiskt lärande perspektivet och det kritiskt frigörande perspektivet. Andersson menar att teatern och att visa upp sig för publik tillhör det konstpedagogiska perspektivet. Andersson brukar förklara att det är dessa fyra perspektiv som hon arbetar med i drama och teater och anser att dessa fyra perspektiv går in i varandra. Hon förklarar ”det är inte så att jag bara jobbar med det eller det utan många av de övningar som man gör i drama kan det vara tre perspektiv under samma lektion eller två eller så”.

Nu när vi vet hur Borén och Anderson ser på drama och teater, går vi vidare. Med dessa förklaringar i bakhuvudet, ska vi se på resten av valda delar ur intervjuerna som vi här har sammanställt.

5.1.1 Att arbeta med drama och teater i förskolan

Både Ylwa Andersson och Ulla-Carin Borén arbetar eller har arbetat med drama och teater med barn i förskolan och vi undrade hur de använde sig av dessa arbetssätt och bad dem att berätta. Borén förklarade det så här ”För barn, med barn, av barn”. På den förskola där hon arbetar tittar de mycket på drama- och teaterföreställningar som andra satt upp. De spelar en del teater och de dramatiserar i leken och i sånger. Hon menar även att barnens lek är mycket drama och detta använder de sig av. ”Lek, drama, teater - det är samma sak” konstaterar Borén under intervjun. Hon menar att de på förskolan där hon arbetar ”sätter barnens lek i ett sammanhang och ger det stimulans” genom arbetet med drama och teatern. Hon säger även, med glimten i ögat, att ”[m]iddagen är också ett drama, när man äter. Visst är det. Vem får i sig maten och vem får den på sig!”. På Boréns förskola kommer de även att arbeta med drama utifrån ett landskap som de nu arbetar med att bygga upp. Där kommer de sedan att dramatisera med figurer på landskapet, det skall bli som en föreställningsvärld. ”Barnens lek är ju mycket drama.” Avslutar Borén frågan om hur de använder sig av drama och teater som arbetssätt på förskolan.

När Andersson arbetade med drama och teater med förskolebarn testade de mycket med hur det var att ta olika perspektiv och leva sig in i olika roller utifrån olika gemensamma upplevelser. Om de till exempel besökt ett bageri kunde de tala om hur det var att vara bagare och hur det är att vara den som kommer in i bageriet och ska handla och hon förklarade vidare:

Så tog vi olika perspektiv och låtsades vara det som vi kom på fanns runt om det temat och när vi hade varit ute på ett bageri och tittat hur de tillverkade och dels då lekte barnen det själva väldigt mycket och så gjorde vi det också som rollek att vi vuxna låtsades vara bagare ihop med dem och spann vidare på för att uppleva med kroppen hur det är att jobba där, att ha det som sitt arbete och så där.

Hon kunde även se en mening med att visa upp teatern för föräldrar och anhöriga till barnen. ”Det fyller en stor funktion för att det är väldigt stort att få visa upp sig för folk, det också roligt, spännande, kanske med skräckblandad förtjusning [...] De växer, de växer oerhört och speciellt den som har varit, visat såhär att *å jag är inte säkert på att jag kanske vågar*”. Hon säger också att drama och teater är ett sätt att komma närmare sig själv. Gällande drama- och teaterarbete med de yngre barnen anser Andersson att det är bra att arbeta utifrån konkreta saker som bilder och sånger som man kan gestalta tillsammans. Att man som pedagog är med barnen och låtsas tillsammans med barnen. Andersson berättar:

Jag kan använda dockor men jag kan också använda mig själv och att vi testar och prövar tillsammans olika sätt att visa sig om vi utgår från känslor eller *Å, hur kände du dig nu?* eller *Titta hur hon ser ut i ansiktet, kan ni se ut sådana?* – väldigt enkla och konkreta saker och man gestaltar det som är nära – känslan eller det som finns på bilden, ett djur eller en bil eller *Å vart åker vi då? Kom! Följ med!*. Väldigt enkla knep för att börja använda sig av kroppen och titta på de andras kroppar.

Andersson undervisar även studenter från lärarutbildningen. Vi ville gärna veta vad hon ansåg vara det viktigaste från hennes undervisning och frågade därför om en elev som varit på hennes lektion bara mindes en sak vad skulle hon då vilja att detta var? På denna fråga svarade Andersson att hon då önskade att eleven skulle tänka: ”Oj, vad jag kan! eller Oj, fanns den här sidan hos mig?”. Alltså, vad vill jag säga med det? Jo, att de upptäcker något nytt hos sig själv, det skulle jag vilja om det var en enda sak de lärde sig, för då är ju det en drivkraft att söka vidare.”

Borén arbetar även som KULF-samordnare, som inspiratör och samordnare när det gäller barnkultur. KULF står för Kultur i Förskolan. Boréns uppgift som KULF-samordnare innebär bland annat att hon skall sprida information till 28 olika kulturombud som i sin tur för informationen vidare till sina respektive förskolor. ”Nu ska vi ha provföreställning med Eva Lövman. Och då är det ju några förskolors barn som skall vara, leda hennes försökspersoner. Och sen dan efter har jag ordnat ett extra möte på eftermiddagen så alla KULF-ombud i centrum får vara med och se hennes nya föreställning då som har premiär i höst” berättar Borén om vad som är på gång just nu. ”Så har jag jobbat flera gånger, med olika grupper. Man lär sig varje gång själv”, fortsätter Borén om sitt arbete som KULF-samordnare.

5.1.2 Forumspel

Forumspelsteknik är en metod som Andersson använt sig av i arbetet med de lite äldre barnen. Detta använder hon sig av då det till exempel hänt något ute på gården. Det kan vara en situation, bråk eller något annat som behöver tas upp och redas ut. Då gör de som så här att:

Aa, kommer ni ihåg hur det var, vem vill vara den, vem vill vara den och vem vill vara den?. Och så tittar man på – hur var det nu? och så gör man situationen som var och så får de komma på hur skulle man kunna göra istället? Hur känns det för den? För då kommer man ju in på verkligen gestaltning utifrån verklighetssituationer.

De får känna in, testa varandras positioner, byta roller med varandra, så avancerat kan man göra när de kommer upp i åldern, man avancerar uppåt till att jobba på det sättet med forumspelsteknik. Andersson säger även att ”drama kan inte stå för sig själv om inte den som leder det har ett förhållningssätt som är tillåtande, de demokratiska grundpelarna i att vi är olika och det är okej, det är intressant och spännande. Och titta vad vi kan använda oss av varandra. Har inte jag det förhållningssättet som ledare så kan faktiskt vissa övningar bli negativa.” Andersson är noga med att betona att det är viktigt med ett medvetet förhållningssätt som pedagog i arbetet med drama och teater. Under intervjun talar hon även om att det är viktigt att drama och teatern inte blir en förmedling av de vuxnas värderingar. Att man som pedagog bör vara öppen och säker nog att våga låta barnen tycka och tänka utifrån sina egna tankar, låta dem spinna vidare och lyfta vad de egentligen säger. Att man som vuxen vågar och tror på barnen att de kan. ”Barn har hundra språk. Ju mer du får pröva av dig själv, ju mer sätt vuxna kan erbjuda dig, eller du själv kommer på och du blir tillåten att använda dig av, desto rikare blir du ju. För du har med dig erfarenheter och du bygger på med din egen fantasi, men vad du än blir erbjuden så är ju drama en del av det,” sa Andersson.

5.1.3 Färdigheter genom drama och teater

Både Andersson och Borén menar att man utvecklas väldigt mycket genom drama och teater. Bland de saker de nämner finns:

- Att kunna uttrycka sig med mer än bara ord
- Att bli medveten om vad man gör med kroppen
- Bli medveten om vad det är för något jag upplever och får intryck av
- Ett sätt att komma närmare sig själv
- Får med alla sinnen
- Möjlighet att prova sånt som kanske det egna jaget inte vågar
- Stärkt självkänsla
- Ökad förståelse
- Insikt för hur andra har det
- Skrivinläringen - göra program för teatern
- Ritande - gör olika bilder som scener till t.ex. en dockteater, som du spelar efter sen
- Lära känna sina egna känslor och andras
- Medvetenhet om sig själva som fysisk person
- Medveten om sin kropp, rent fysiskt
- Medveten om känslor och hur man uttrycker dem
- Medveten om signaler – sina egna kroppssignaler
- Får använda dig av sitt konstnärliga uttryck

Andersson ser drama och teater som ett bra komplement till allt det andra som deltagarna gör i sina liv. Det är en del av barnens sätt att erövra kunskap där man även får med hela kroppen och alla sinnen som är positivt för elevernas möjlighet att lära sig. När man arbetar med drama och teater nämner de några av de saker man kan arbeta med:

- Kan jobba med värdegrund
- Kan jobba med skolämnen
- Alternativa sätt att undersöka på - oftast blir det skrift och tal som de använder sig av. Med hjälp av drama och teater kan de få undersöka med fantasin och använda sig av kroppen.
- Både det sociala, identiteten för den enskilde och skolämnen kan jag komma in på.
- Kommer åt väldigt många olika bitar, genom arbete med drama och teater, som är viktigt när man ska utvecklas till en samhällsmedborgare eller till att blomma ut i sin person
- Kan skapa ingångar till andra arbetssätt eller får ytterligare ett verktyg, en metod till det du arbetar med på annat håll
- Ett sätt att erövra verkligheten med hjälp av sin fantasi och sin kropp utifrån – socialt eller de olika ämnesområden man vill åt
- Man kommer nära problem, tankar och känslor

5.1.4 För- och nackdelar med att arbeta åldersintegrerat eller åldershomogent med drama och teater

Både Borén och Andersson kunde se svårigheter i att arbeta i åldershomogena grupper då barn i samma ålder, räknat i år, skiljer sig åt ifråga om utvecklingsnivå. För att arbeta åldershomogent förutsätts att alla barn får och hela tiden har fått samma stimulans så att de ligger på ungefär samma nivå. I en fyraårsgrupp utmärker sig en fyraåring med exempelvis försämrat tal mycket mer än i en åldersintegrerad grupp. ”Jag är inte för denna åldersgruppering”, säger Borén. Andersson säger, angående åldersintegrerat arbetet:

Alltid när man integrerar så tänker man så här att de yngre blir hjälpta uppåt eller framåt eller hur man nu ser med utveckling. Och de äldre får lov att visa, det är ju som en spegling också där, att hjälper jag någon som inte kan så mycket som jag så ser ju jag vad jag kan.

Borén säger något liknande då hon uttrycker sig enligt följande: ”Då blir de stora förebilder för de små. Och de små ger ju också en andra vinklingar”. Både de äldre och de yngre barnen kan alltså lära sig mycket av åldersintegrerat arbete menar Andersson och Borén. Andersson kan även se nackdelar, hon säger ”det som kan bli negativt är om man tröttnar på varandra eller inte förstår sig på varandra i olika utvecklingsfaser”. Hon menar även, precis som Borén tidigare, att en åldershomogen grupp inte är homogen, så även där kan barnen utmana varandra och lära av varandra. ”Så det är väl för- och nackdelar både i homogent och integrerat” konstaterar Andersson. Andersson ser att det både kan bli ett ”jättespann” och en mer homogen grupp när man arbetar åldersintegrerat beroende på hur man gör uppdelningen. ”Kanske det är en treåring och en fyraåring som ligger ungefär på samma nivå [...] är ju inte bara ålder utan utvecklingsnivå vad jag upplever eller ser att barnen ligger på för nivå” säger Andersson. ”Jag tror att det kan vara bra med både och men jag tror att jag måste vara observant på att en ålder är inte en utvecklingsnivå eller fas”, avslutar Andersson svaret under intervjun. Borén menar att det är mer krävande att arbeta med de yngre barnen på förskolan då de lättare tappat intresset för aktiviteter och som pedagog måste man hela tiden vara närvarande ”För alltså är du inte det så flippar de ut direkt, då är det inte intressant då gör man något annat,” säger Borén.

5.1.5 Med utgångspunkt i Styrdokumenten

I allt arbete i förskolan är det viktigt att man utgår ifrån Lpfö-98 som är det styrdokument som gäller för förskolan. När vi undrade hur de utifrån Lpfö-98 motiverade sitt arbete med drama och teater i förskolan svarade Borén ”Ja, åh den där boken, nu ska vi se här...”. Sedan hänvisade hon till att enligt läroplanen skall de som arbetar i förskolan ge barnen en estetisk uppfostran och arbeta med skapande verksamhet. Borén talar om att ”estetiska läroprocesser är väl det viktigaste. Och då räknar jag drama som estetisk läroprocess”. Hon säger även att ”[d]et man lär med lust det lär man sig”, och även läroplanen betonar vikten av det för barnen lustfyllda lärandet. Borén föredrog att hänvisa till något som hon tyckte var viktigare än läroplanen för förskolan, nämligen Barnkonventionen artikel 31 där det står:

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.
2. Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det

kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet. (www.barnkonventionen.se)

Andersson menar att ”var du än tittar i styrdokumentet, antingen det är Lpfö-98 eller Lpo-94, så ser du att när du jobbar med drama måste du titta på att det här är mina mål, det här ska jag uppnå. Hur kan jag komma åt det genom min gestaltning, genom mina dramaövningar eller teaterns språk och uttryck”. Andersson säger att det är viktigt att ”tänka på att drama är en del och det är jättebra att få använda sig av sig själv men det kan ju inte vara det enda arbetssättet, det blir ju endimensionellt”. Men hon vill även betona att ”man ska jobba med drama, man ska jobba med olika estetiska arbetssätt och metoder”.

5.1.6 Att utvärdera arbete med drama och teater

Att utvärdera vad barnen egentligen lär sig genom drama och teater märkte vi var svårt då tidigare under våran lärarutbildning genomförde drama- och teaterövningar ute i barngrupper på förskolor. Hur kan man visa att det är just genom dramat och teatern som barnen genomgår den utveckling man kan se. Under intervjun visade det sig att det inte bara var vi som upplevde utvärderingen av dessa ämnen som svår. ”Det är väldigt, väldigt svårt att egentligen säga *Titta vad de har lärt sig på grund av drama och teater*. Men jag ser ju att det inte har varit negativt, men att mäta är ju svårt i sådant här, det är ju vårt dilemma”, sa Andersson under intervjun. Hon sa även att ”det ser ju jag att det ger dem mycket och jag kan säga att det har varit en del i processen men de andra lärarna står ju inte bara och tittar på dem utan de gör ju saker med dem också”. Ett sätt att utvärdera kan vara att ”kolla av och veta väldigt tydligt vad det är man ska kolla av med frågor före man startar något och att kolla av efteråt”, säger Andersson.

Borén menar, angående utveckling, att ”Man kan se det på sikt” och hon gav ett exempel på en pojke som hon tidigare haft i förskolan.

Tänk dig barnet som var så blygt så försiktig att han va stenen bredvid bron till bockarna Bruse. Året efter var han kusken i en annan föreställning vi gjorde, iklädd roller och hattar och allt vad det var. Stenen i dessa gråa joggingkläder. Efter några år var han prinsen i föreställning. Han hade utvecklats och vågade göra och gestalta andra roller. Man kan se en utveckling så på barn.

Borén nämnde flera exempel på arbeten som de hade haft, det är inte alla gånger så lätt att utvärdera sina mål. Ett exempel på det var en gång då de hade arbetat med teaterstycket *Klas Klättermus* under en längre tid. Alla barnen kunde alla replikerna och barnens föräldrar var väldigt engagerade i hela arbetet. Arbetet resulterade i en tjugofem minuters lång teaterföreställning av barnen för föräldrar och anhöriga. Borén berättar:

Ett av målen med en av tjejerna då var, hon skulle alltid vara störst, bäst och vackrast och vara prinsessan. Ett av målen som vi hade då, vi personal var att hon inte skulle välja då att vara de viktigaste rollerna i *Klas Klättermus*, alltså Klas då. [...] Vet du vad den här ungen väljer? *Och jag kan ordna det, det ordnar min pappa för jag ska vara älgen*. Hon var älgen, men älgen hade ju en väldigt stark roll egentligen när den väl kommer. När jag säger det till pappan att ett av målen var att hon inte skulle vara prinsessan. *Men du, sa han, där hade du fel, för krona som krona*.

Detta var en händelse som Borén mindes mycket väl och tyckte var väldigt härlig.

När vi frågade om hur barnen själva kunde få syn på sin utveckling svarade de båda att det var genom samtal med barnen som man kunde uppmärksamma dem på deras utveckling. Genom att samtala med barnen kan man även få reda på om de ser på sin utveckling på samma sätt som pedagogerna. Andersson berättar ”ibland kan det faktiskt vara så att de känner sig mer blyga än vad jag kanske ser” då det ofta handlar om att *våga*. Barnen kan se mer trygga och säkra ut än vad de känner sig och bland annat därför är dialogen med barnen väldigt viktig för både Andersson och Borén. På förskolan där Borén arbetar hade pedagogerna tidigare talat med barnen på förskolan om troll. Tidigare, samma dag som vi var där på intervju, hade Borén varit ute i skogen med några av barnen från förskolan. Borén berättade:

Sen bakom stenen där låg några troll. *Men du ser dom inte*, sa dom till mig sen var det inte mer med det. Det var koden, det är bara barn som ser troll. Där är det egentligen en utvärdering, det är sånt vi hållit på med, skojat med, lekt med. *Ser du inte trollen där?* Det är bara barnen som ser troll idag, troll visar sig inte för vuxna. Så kommer detta då ett och ett halvt år efteråt då. *Ser du trollen? Nej, du kan inte se trollen*. Det är väl en form av utvärdering, då sitter det ju kvar!

5.1.7 Avslutning

Att ha drama och teater som arbetssätt är suveränt för barnen, det är ju utifrån fantasin, utifrån leken. Barn är vana vid rollspel sen de är små, det är deras språk man använder sig av i teater och drama. Väldigt tidigt i sitt liv så utvecklar barn ett kroppsspråk och ett signalsystem som sedan någonstans, av olika anledningar, inte är okej längre. Senare kan man kalla det drama, fast man egentligen fortsätter att leka, man använder sin fantasi, kreativitet och lekfullhet. Vi vuxna har också leken kvar i oss, ibland är det ok att använda den, ibland inte. Som vuxen dramapedagog är man lyckligt lottad för det är okej att fortfarande använda sig av lek som man lärde sig när man var liten. Där får man använda sig av allt man har, det finns inga gränser Det finns inga begränsningar där, mer än om man kränker någon annan - där går ju en tydlig gräns. Drama och teater är en spegling eftersom man alltid jobbar med gruppen då denna är en central del i arbetet. Får du inte med det tänkandet ”att jag är en del i en grupp” så missar du stora delar i din väg till att bli vuxen. Du ska ju fungera i grupper som vuxen individ. Har du då inte fått möjligheter att träna det som ung så blir det ganska svårt. Detta och mycket mer framkom under intervjun med Andersson. Även Borén gör en jämförelse mellan barnen och de vuxna då hon säger ”Det gäller även vuxna som får en uniform och vill vara en annan person. Och för barnen är det också så, och då får de testa olika delar, det är ett bra sätt.” Andersson får avsluta med sina ord om drama och teater då hon säger att ”Det är ett verktyg, en metod, ett sätt att erövra kunskap med och du gör det med hela kroppen och alla sinnen”.

5.1.8 Tips

För Borén kunde drama med barn vara sång – lekar, där barnen dramatiserade till en sång, till exempel ”Här kommer lilla Ludde” och ”Hej, sa Petronella”. Dessa dramalekar, med text, noter och förslag på dramaövningar finns att läsa i *Elefantboken* (Gren, Nilsson, 2004). I *Lilla*

teaterboken (Manning, Granström, 2000) står det med målande beskrivning och roliga bilder hur man steg för steg kan arbeta med teater mot en föreställning. Detta är en bok som är riktad till barn vilket gör att den är rolig och lätt att använda sig av. Dessa två böcker kan vi rekommendera för dig som vill ha konkreta tips på *hur* man kan arbeta med drama och teater med barn i förskolan.

6. Slutdiskussion

6.1 Förhållningssätt

Utifrån den studie vi här genomfört kan vi konstatera att pedagogens förhållningssätt är av stor betydelse i allt arbete med barn. Detta nämns i både litteratur och under intervju. Ylva Andersson nämner flera gånger under intervjun hur viktigt förhållningssättet är. Hon säger bland annat att ”det gäller att ha ett medvetet förhållningssätt när du jobbar med drama, annars kan det bli riktigt illa”. Andersson är inte den enda som anser att det är viktigt med ett medvetet förhållningssätt. Både författarna till boken *Barn, Teater, drama* (Helander m.fl. 2000) och *Lärandets grogrund* (Pramling och Sheridan, 1999) skriver också om vikten av ett medvetet förhållningssätt och vilken betydelse detta har för resultatet av aktiviteten. Eva Johansson (2005) talar om tre olika förhållningssätt som hon valt att kalla: Samspelande atmosfär, Instabila atmosfären och Kontrollerande atmosfär (s 78). Den atmosfär, eller det förhållningssätt, som vi tror är mest passande för drama och teater är den *Samspelande atmosfär* som kännetecknas av de vuxnas närvaro i barnens värld, lyhördhet för barnen och avspändhet inför överträdelse av gränser. Det vi hoppas kunna skapa i vårt arbete med drama och teater är en positiv samspelande atmosfär där man får möjlighet att lyssna av barnen och ta till vara på allt de kan och vet. Detta leder oss vidare till nästa del som handlar om pedagogens syn på barns lärande. Vi tror även att den syn, som Johansson beskriver, där vuxna ser barnen som medmänniskor är en förutsättning för ett lyckat förhållningssätt för drama och teater. Johansson beskriver att de vuxna då tar hänsyn till barnen, man ser barnen som medmänniskor, som personer med intentioner, behov, önskningar och förmågor som det gäller att försöka förstå och ta hänsyn till. I Läroplanen för förskolan står det att ”visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet” (Lärarnas riksförbund, 2005, s 35), är något som alla som arbetar inom förskolan skall sträva efter. De skriver även att arbetslaget skall ”ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan” (2005, s 37). Detta liknar en av *pedagogernas syn på barns lärande*, som Johansson nämner (s.93), nämligen *Tilltro till barnens förmåga*. Denna syn karakteriseras av att pedagogerna försöker anpassa arbetssättet efter barnens initiativ, intressen och önskemål genom att ta tillvara barnens lust, spontanitet och nyfikenhet. På detta sätt gör man även barnen delaktiga i verksamheten och låter dem utveckla självständighet. Genom till exempel dokumentation vill även pedagogerna se och synliggöra barnens lärande.

6.2 Lärandemiljö

Vår undersökning visar även att den miljö man befinner sig påverkar ens lärande. Bland annat betonar det sociokulturella perspektivet omgivningen och samspelet som viktiga faktorer i kunskapande. Lärandemiljön bör skapas så att individen som deltar i den får känna sig uppskattad, viktig och kapabel. Alla människor i en grupp är skickliga på olika saker och kunskapen är uppdelad på dessa deltagare. Vygotskijs begrepp ”den närmaste utvecklingszonen”, är centralt inom det sociokulturella perspektivet, där lägger man stor vikt vid att möta varje individ där den är i sin unika utvecklings- och kunskapsprocess. Språket är grundförutsättningen för att lärande och tänkande ska kunna ske (Dysthe, 2003). I linje med detta står det i LpFö-98 att förskolan skall sträva efter att varje barn ”utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar” (Lärarnas riksförbund, 2005, s 37).

Vidare står det att förskolan skall sträva efter att varje barn ”utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner” (2005, s 37). Det är inte bara det sociokulturella perspektivet och läroplanen som betonar språket som betydelsefullt för barns lärande. Rigmor Lindö skriver att ”Språk är meningsskapande och tal, sång, dans, pantomim, drama, skrivande, läsande och skapande är alla språkliga uttrycksformer, som ingår i en kunskapande process” (2002, s 161). Ylwa Andersson säger under intervjun att ”[b]arn har hundra språk. Ju mer du får pröva av dig själv, ju mer sätt vuxna kan erbjuda dig, eller du själv kommer på och du blir tillåten att använda dig av, desto rikare blir du”. I Lpfö-98 går att läsa att förskolan skall sträva efter att varje barn ”utvecklar sin skapande förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama” (s 2005, 37). Det visar tydligt att det är viktigt att ta vara på och utveckla alla barnens hundra språk och detta ska pedagoger inom förskolan eftersträva.

Det är många olika faktorer som påverkar barns möjligheter till att inhämta kunskap. Utöver pedagogernas förhållningssätt och barnens omgivande miljö kan vi genom efterforskningar se att även lust och intresse påverkar vad man lär sig. I LpFö-98 betonas vikten av lustfyllt lärande för barnens möjlighet att lära sig och dess betydelse för det livslånga lärandet. Det är många fler än de som ligger bakom läroplanen som insett vikten av ett lustfyllt lärande. Lindö skriver: ”Det viktigaste av all undervisning sker i den skapande leken genom ett för barnen lustfyllt lärande får barnen vidgade gränser för sitt naturliga språkande” (2002, s 165). Man kan alltså genom leken utveckla barnens alla språk. Ulla-Carin Borén säger under intervjun att ”Lek, drama, teater - det är samma sak”. Boken *Barn, Teater, Drama* (2000) stärker detta uttalande då två av bokens författare skriver om det starka sambandet mellan lek och drama. De menar att drama och lek har många likheter då de båda bland annat har påhittade handlingar, innehåller roller, en handling eller fabel, en värld, tid, rum och en handlingsplan för vad som skall hända. ”Dramat står leken närmare än varje annan form av skapande och är omedelbart förbundet med denna källa till varje barnligt skapande” (Vygotskij, 2005, s.82f). Ylwa Andersson beskriver drama och teater som ”ett verktyg, en metod, ett sätt att erövra kunskap med och du gör det med hela kroppen och alla sinnen”.

6.3 Förståelse för sig själva och för sin omvärld

Pramling Samuelsson och Sheridan utgår från läroplanen för förskolan då de skriver att förskolan ska se till att barnen utvecklar en förståelse för sig själva och för sin omvärld (1999). Nordin och Omnéus menar att man, när man tar en annan karaktärs roll, kan lära känna sig själv och genom det förstå sig själv bättre och se på sig själv med nya ögon (2002). Andersson, som vi intervjuade, sa något liknande då hon sa att ”drama och teater är ett sätt att komma närmare sig själv”. Hon menar också att genom att man får agera i verklighetssituationer får man testa varandras roller, se saker och konflikter ur olika synvinklar och kan på så sätt känna in hur ens medmänniskor kan känna och tänka utifrån sin unika position, vilket kan leda till att man kan arbeta med forumspelstekniken som hon beskrev. Dramat blir på så sätt ett arbetssätt som blir en stor hjälp i konflikthantering och varje individs personliga utveckling. Andersson sa i intervju att man kommer nära problem, tankar och känslor när man arbetar med drama och teater. I Läroplanen för förskolan går att läsa att ”[f]örskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation” (Lärarnas riksförbund, 2005, s 35).

Rasmusson skriver att barn och unga, genom att få arbeta med teatern som språk och konstform och också att få arbeta genom drama med rollspel, lek och skolarbete, kan undersöka sin egen verklighet. Hon skriver att dramaämnet har både ett kommunikativt syfte och ett estetiskt syfte och det utgår från en helhetssyn på människan (2000). Vi förstår det som, utifrån författarnas ord, att barn genom teaterarbete kan bli medvetna om sin egen verklighet och också om andras verklighet och att barnen i ett gott arbete kan få ett vidgat synsätt på den verklighet de lever i.

Nordin och Omnéus skriver att eftersom arbete med teater är en kollektiv process fordras det att deltagarna i processen samarbetar. Att man, när man intar en roll kan man se hur en annan människa tänker och ser sin omvärld – varför den agerar som den gör (2002). Utifrån ovanstående drar vi slutsatsen att samarbete inte är en bonus i ett sådant arbete utan ett krav – att man måste lyssna på varandra och respektera varandra för att arbetet ska kunna fortgå och att ett sådant arbete kan ge barnen uppfattningar om sig själva och om sin omvärld på ett omfattande sätt. Vi har av egna erfarenheter då vi arbetat med drama och teater i förskolan också upplevt, att det i ett sådant arbete är lätt att arbeta med känslor och relationer som är känsliga att ta upp angående barnen själva, men som man naturligt kan arbeta med i och med karaktärerna. Det är, med teater, enkelt att fokusera på barnens intressen så att aktiviteten blir intressant och relevant för dem. Eftersom karaktärer är unika individer precis som barnen, kan man arbeta med alla områden i dramats värld. Som Andersson menar kan man ta upp de flesta ämnen och arbeta med t ex aktuella problem i gruppen, känslor, funderingar på ett sätt som gör att barnen inte känner sig utsatta eller utpekade utan att det är berättelsen och karaktärerna i den som tar upp det.

6.4 Samarbete och lustfyllt lärande

Genom den forskning vi gjort inför detta arbete har vi sett många fördelar med att arbeta med samarbete som man kan träna genom teater och drama. Vi kommer här att nämna några av de saker som vi har stött på. Pramling Samuelsson och Sheridan skriver att genom att arbeta med samarbete så lär man sig samarbete (1999, s 113). Vi har uppmärksammat att lärare ofta kan vara rädda för att arbeta med samarbete då de till exempel upplever en barngrupp som stökig och svår i sammanhanget. Vi kan, utifrån Pramling Samuelsson och Sheridan, se att om en grupp har svårt att samarbete så är det i allra högsta grad något som man bör prioritera att arbeta med. Barnen får tillsammans bestämma och lösa exempelvis hur de ska göra med ansvarsfördelning, val av rekvisita och kläder, hur biljetter och skyltar ska se ut och vad de ska säga vilket gör arbetet upplagt för oliktankande, konflikter och också samarbete. I LpFö-98 går att läsa att "[a]lla som arbetar i förskolan skall stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra" (Lärarnas riksförbund, 2005, s 35). Det står också att "[f]örskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp och att lära sig att hantera konflikter" (2005, s 37). När vi har varit ute på VFU har vi sett att när en konflikt uppstår kan det vara svårt att reda ut situationen då vissa barn inte har lärt sig hur man kan lösa en sådan situation vilket blir extra jobbigt för barnen. Vi har då sett att man behöver lära sig hur man hanterar konflikter och ser det därför som viktigt att man som lärare arbetar med barnen med detta. Det borde därför ligga mycket fokus på samarbete i förskoleverksamheten då det är så grundläggande för att vara en fungerande del med andra människor i ett demokratiskt samhälle. Ofta tas konflikthantering upp först när en konflikt uppstår. Vi menar dock att det är viktigt att arbeta med detta innan, i förebyggande syfte, så att

barnen kan hantera de situationer som uppstår och om inte annat att barnen vet att en konflikt går att lösa.

Ännu en gång vill vi betona vikten av det lustfyllda lärandet eftersom vi i flera olika källor stötte på detta under tiden vi gjorde eftersökningar om ämnet. Bland annat kan man i LpFö-98 läsa att ”[a]rbeitslaget skall ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära [...] Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen upplever att det är roligt och meningsfullt att lära sig nya saker [...] så att barnen ges goda förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen” (2005, s 37). Vi har i tidigare teaterarbete med förskolbarn fokuserat på att uppnå goda samarbeten i barngrupper där vi har tryckt på vikten av att barnen känner och förstår att det är okej att vara olika, att tycka olika, att det är okej att få känna som man gör i konflikter men att barnen kan lära sig att hantera detta. Att barnen skulle lära sig att hantera sina olikheter – att kunna arbeta sig igenom konflikter och lösa dem. Målet var att barnen skulle känna respekt för varandra och försöka handla utifrån det när konflikt uppstod. Målet var också att projektet skulle vara roligt för barnen så att de hade roligt tillsammans med varandra i arbetet mot att kunna samarbeta. Det fokuserades då på att skapa en god stämning i gruppen där alla deltagare kunde må bra och våga ta och ge plats. Vi såg goda resultat under arbetets gång. Teaterarbetet öppnade upp för diskussioner och konflikthantering, samtal och samarbete. Barnen visade tydligt att de tyckte att arbetet var riktigt roligt och att det var en form de ville arbeta mer med. Vi kunde se en tydlig förändring, en utveckling hos barnen där det växte fram en god stämning i gruppen och där deras svårigheter att komma överens blev lättare. Detta framförallt för att de tyckte att arbetet med teater i sig var roligt och att den vuxnes roll var att vara ett verkligt stöd, en trygghet och att vara den som driver samtal och dialoger framåt.

Vi kunde se att trots att det uppstod svårigheter och motgångar ville barnen klara av arbetet och detta för att de tyckte att arbetet var roligt och de ville nå målet att göra den föreställning de arbetade emot. Det lustfyllda arbetet blev då en sporre till att fortsätta trots motgångar. Vi har också märkt, då vi varit ute på ett flertal förskolor och arbetat med drama och teater i olika sammanhang, att barnen vill fortsätta att agera och göra flera föreställningar. Vi ser detta som ett starkt argument till att arbeta med just drama och teater utifrån LpFö-98.

6.5 Färdigheter i andra ämnesområden och individens möjlighet att växa

En av de slutsatser vi kunde dra utifrån vår undersökning är att man kan träna en mängd olika färdigheter genom att arbeta med drama och teater. Bland andra Nordin och Omnéus skriver att man genom att träna sig i teaterarbete kan utveckla en mängd färdigheter i andra ämnesområden. De menar att genom att använda sig av olika uttrycksmedel och har tillgång till dessa så kan man utforska omvärlden (2002). Andersson sa detsamma i intervju där hon berättade om sin syn på drama som en av många uttryckssätt som gör barnen rikare och menade att barnen själva kan välja de uttryck de känner passar dem bäst i en särskild situation, men att detta endast kan göras om de fått tillgång till dem och arbetat upp en färdighet i att använda sig av dem. Under våra intervjuer berättade Andersson och Borén om vad drama och teater kan ge. De pratade om att komma närmare sig själv, få starkt självkänsla, ökad insikt och förståelse för hur andra upplever och tänker, lära känna sina känslor och andras känslor och få använda sig av konstnärliga uttryck och därmed kunna uttrycka sig med mer än bara ord. De pratade om att bli medveten om känslor och hur man uttrycker dem, bli medveten om sin kropp och sina kroppssignaler. De nämnde

också möjligheten att prova på sådant som det egna jaget inte skulle våga, i de situationer då man får agera som någon annan. De nämnde också att barnen får göra exempelvis bilder och dockor till en dockteater – alltså, barnen får vara med att skapa delar till en helhet. När vi har arbetat med drama och teater med barn har vi varje gång förundrats över hur mycket barnen har visat sig ha utvecklat. Då målet exempelvis var att öva på att tala inför grupp har vi samtidigt sett att barnen utvecklat ett gott samarbete, fått arbeta med känslor och tankar, diskuterat olikheter och uppmärksammat sin kropp och dess funktion i sammanhanget. Andersson och Borén menar också att man i drama- och teaterarbetet kan arbeta med värdegrundsfrågor, skolämnen och alternativa sätt att undersöka på till tal och skrift. Att man med hjälp av drama och teater kan få undersöka fantasin och använda sig av kroppen och på så sätt erövra verkligheten. De berättade att man i och med att man arbetar med drama och teater kan arbeta med det sociala och identiteten för den enskilde och att skapa ingångar till andra arbetsätt eller ytterligare en metod – detta för att främja barnens lärande. Andersson menade att ”man kommer åt så många olika delar som är viktiga när man ska utvecklas till en samhällsmedborgare eller till att blomma ut i sin person”.

I ett av våra tidigare arbeten var vi ute endast en eftermiddag och arbetade med teater med barn. Redan på en eftermiddag såg vi hur barnen utvecklades. Flera, som till en början tyckte att det var läskigt att agera, ville till slut inte sluta. En flicka som i vanliga fall var tyst och mestadels iakttog andra barns lek ville till slut spela huvudroll och agera inför alla de andra barnen. En annan flicka som först inte kände sig bekväm i att agera strålade som en sol efter sitt uppträde och sa ”Jag vågar göra det här!”. Pramling Samuelsson och Sheridan betonar vikten av att varje barn ska få utveckla sitt självförtroende och att det är förskolans uppgift att göra detta, allt enligt läroplanen där det står att ”[a]rbeitslaget skall ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan. [...] Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin identitet och känner trygghet i den [...] utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga” (Lärarnas riksförbund, 2005, s 37). Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver vidare att barn behöver ett gott självförtroende för att kunna hantera olika utmaningar och situationer och att det är väldigt viktigt att varje barn får känna att just de duger och att de vågar och kan uttrycka sig. Alla barn ska veta och känna att de är kapabla individer som kan lära sig nya saker. De skriver vidare att det är förskolans uppgift att ge barnen en god möjlighet till att utveckla sitt självförtroende. Vi har sett att teater kan ge barn gott självförtroende, om arbetsgången sker på ett individanpassat sätt.

Vi såg redan under en eftermiddag hur barnen utvecklades och tror därför att ett arbete under längre tid kan ge än mer. Nordin och Omnéus (2002) skriver om teatern som ett arbetsätt som öppnar våra sinnen och väcker känslor. De menar att man genom teaterarbete kan få en djupare förståelse för omvärlden och att teaterarbetet kan bli ett forum för samtal då frågor väcks under arbetets gång och där diskussion behövs för att arbetet ska kunna gå framåt. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) menar att genom ett åsiktsutbyte motiveras barnen att överge missuppfattningar och söka efter bättre lösningar. Utifrån detta drar vi slutsatsen att arbete med drama och teater kan vara en aktivitet där utvecklingsmöjligheter av många slag äger rum.

6.6 Motivation och språk

I ett tidigare arbete med drama och teater i förskolan har vi arbetat med drama och teater med fokusering på språk och språkutvecklingen hos barn. Vi kunde då se att det finns stora möjligheter att arbeta med språk genom drama och teater och då inte bara det verbala språket utan även det icke-verbala som utgör en stor del av kommunikationen människor emellan. Även i denna forskning kunde vi finna stöd för ett utvecklande av barnens språk i arbete med drama och teater. Vygotskij skriver att det teatrala skapandet skapar en naturlig aktivitet för språkande där barnen kan känna att det är nödvändigt och betydelsefullt att använda språk. Arbetet blir en helhet där olika naturliga delar har sin plats som inte är konstiga alls för barnet (2005, s 82f). I ett drama- och teaterarbete blir varje del i arbetet relevant för barnen. Det krävs scenkläder för en föreställning då måste vi hitta det eller skapa det. Det krävs ett samarbete och att vi kommer överens då får vi lösa det, hitta sätt att lösa det, diskutera sätt och skapa en miljö där allas röst får höras. Det skapar en motivation att arbeta på ett sådant sätt då barnen har teatern som ett mål – en föreställning som ska bli av med allt som det kräver. De erfarenheter vi har av att arbeta med drama och teater är att barnen är oerhört motiverade att få en bra föreställning. De tycker att det är roligt och vill klara av det på bästa sätt. Det bringar att de är villiga att arbeta sig igenom svårigheter, till exempel konflikter och oliktankande i gruppen. Vi har sett att det är väldigt smart att arbeta med sådant barnen tycker är riktigt roligt att arbeta med för då blir det relevant för barnen och de kan utvecklas och utmanas i en miljö som kan vara svår men som de tycker är rolig och värd att kämpa för.

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar, utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner [...] Arbetslaget skall ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen får stöd och stimulans i sin språk- och kommunikationsutveckling (Lärarnas riksförbund, 2005, s 37).

Genom teaters repliker och framarbetning utvecklas och används talspråket ständigt. Kroppsspråket är också en stor del som tränas och används i en teater. Talspråk och kroppsspråk använder vi ständigt i vardagen. Detta behöver vi träna på att utöva och uppfatta. Genom att kunna kommunicera på ett givande sätt kan vi lättare förstå varandra och uttrycka oss. I drama- och teaterarbete kan man arbeta med skrift- och talspråk på ett mycket naturligt sätt. Det kan t ex krävas inbjudningskort, biljetter, skyltar, listor på skådespelarna och dess karaktärer, berättande, repliker och presenterande av roller.

I *Lärandets grogrund* går att läsa att "[b]arns lärande i förskolan skall främst handla om att de får möjlighet att utveckla en bred social kompetens, en kommunikativ kompetens, förståelse för olika innehåll och fenomen samt en lust och tillit till den egna förmågan att lära" (Pramling Samuelsson, Sheridan, 1999, s 33). Vi är medvetna om att arbete med drama och teater inte är den enda arbetssätt som gynnar barns utveckling och heller inte är det enda konstruktiva sätt att arbeta med barns utveckling utifrån läroplanen för förskolan. Men vi har sett att det är ett arbetssätt där många delar får plats, där det blir naturliga delar som bildar en helhet. Det sociala arbetet är en stor del av arbetet med drama och teater. Precis som Andersson menar är det centralt i sådant arbete. Kommunikation krävs för att en föreställning ska kunna genomföras – dels mellan aktörer och publik dels mellan aktörerna och alla deltagare som arbetar med föreställningen. Om man som lärare är vis och hela tiden känner av barnen är det ett konstruktivt

sätt att arbeta, med barnens självförtroende och tillit till sina egna förmågor. I drama- och teaterarbetet är det väldigt lätt att få in barnens egna intressen vilket gör att arbetet för dem blir intressant och lustfyllt.

6.7 Inför framtiden

Vi har under tiden forskningen för denna rapport ägt rum förstått att en stor del av arbetet man har som lärare inte handlar om vad som händer just här och nu, utan mycket handlar om en process och ett långsiktigt perspektiv. Som lärare bär man en del av ansvaret för barnens livslånga lärande. Lärare ansvarar för att barnen i förskolan ska kunna fungera som vuxna människor, medborgare i framtidens samhälle. Utifrån läroplanen har man som lärare ansvar att fostra barnen till demokratiska medborgare och förbereda dem för en framtid som man inte ännu vet någonting om. ”Arbetslaget skall ansvara för att förskolan tillämpar ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar” (Lärarnas Riksförbund, s 35). LpFö-98 ger tydliga riktlinjer, att lärarlaget skall ”förbereda barnen för delaktighet och ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle” (2005, s 39). ”Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande” (2005, s 37). För att kunna möta framtiden på ett gott sätt måste barn tillägna kunskaper och utveckla olika kompetenser. Det ställs idag stora krav på att människor ska ha goda kommunikativa kompetenser, goda sociala kompetenser och önskan om att människor ska behärska andra språk än endast sina egna. Barn behöver utveckla en förmåga att formulera frågor och att lösa problem. Barn behöver lära sig att kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer och språk. Att ta egna initiativ och samarbeta är något man behöver lära sig. För att kunna fungera som en demokratisk medborgare behöver man kunna tänka kritiskt och kunna reflektera (Pramling, 1999).

När man talar om vad barn behöver kunna för att klara av den framtid man ännu inget vet om kan man diskutera olika möjligheter. ”Det som brukar lyftas fram är förmågor som att lära, hantera information, tänka, lösa problem, förstå samband, samarbeta, vara kreativa, etc.” (Carlgren, Marton, 2002, s 228). Vidare skriver de om hur man kan förbereda eleverna för framtiden: ”genom att möta olika situationer inom skolan blir eleverna förmögna att möta olika situationer utanför skolan” (s 228). Som Pramling beskriver det blir ”[m]ålet med lärandet är att förbereda barn för det okända genom att utgå från det kända” (1999, s 30). Utifrån det man vet och redan känner till kan man lära sig någonting nytt. Har man då en så bred repertoar som möjligt med många olika sorters kunskaper och erfarenheter av skilda slag tror vi att man har störst möjlighet att lära sig någonting nytt. För skolan tror vi att drama och teater skulle öka elevernas sätt att lära sig på då detta arbetssätt skiljer sig från de ”typiska” arbetssätten i skolan som alltför ofta går ut på att arbeta i böcker, enskilt i tysthet. För förskolan tror vi att drama och teater är en utmärkt utveckling för barnens lek. Men inte bara det utan drama och teatern kan även innefatta så många andra delar av verksamheten, något nytt och okänt, som de kan lära sig genom det kända - leken. Lindqvist skriver om leken som barnets dominerade verksamhetsform och att det är genom sin verksamhet som människan tillägnar sig sin verklighet. Hon menar att barnet i leken kan styra handlingens gång och på så sätt befria sig från sina begränsningar som finns i andra sammanhang vilket igenom barnet kan utvecklas (1989, s 54).

6.8 Betydelse för läraryrket och framtida forskning

Det övergripande resultatet vi kan se är att drama och teater kan innefatta många delar av läroplanen, gör det detta arbetssätt användbart för lärare som är verksamma inom förskolan och skolan. När vi nu snart är utexaminerade lärare och skall börja arbeta inom olika delar av skolan hoppas och tror vi att vi kommer att ha stor användning av detta arbete. Drama och teater är ämnen som kan innefatta allt man vill, det kan användas både som metod för att uppnå någonting annat men även kan drama och teater vara ett mål för verksamheten och vara nog i sig själv. Det är inte endast i förskolan det är ett fördelaktigt sätt att arbeta med utan det kan vara än viktigare för äldre barn och även för vuxna. Ofta är det inte tillåtet att ”leka” och använda sig av hela kroppen och alla sinnen, så som man göra genom drama och teater, i sitt kunskapande sedan man har börjat i första klass. Vi är väl medvetna om att drama och teater inte är de enda metoderna man kan använda sig av för att arbeta mot de strävansmål som Lpför-98 innehåller. Men vi anser att det är *en* metod, och vad vi blivit ännu mer medvetna om genom detta arbete är att det kan vara en väldigt givande metod på många områden, för elever i alla åldrar.

I detta arbete fokuserade vi på frågan *varför* utifrån drama och teater och läroplanen för förskolan. Vi utgick från förskolan eftersom det är de tidigare åldrarna som vi utbildar oss emot och efter avslutat utbildning är det just inom förskolan som vi har som mål att arbeta. Det finns så mycket mer man nu har blivit nyfiken på att undersöka. Bland annat har vi talat om att det hade varit intressant att i en mer kvantitativ och mer omfattande undersökning se på ett flertal förskolor, antingen genom enkätundersökning eller genom observationer, med liknande utgångspunkter som i detta arbete. Vi hade varit intresserade av att veta hur de använder sig av drama och teater och vilken syn flertalet av pedagoger och förskolelärare har på ämnet. Tyvärr tror vi inte att de vi intervjuade för detta arbete utgör normen för förskolelärare gällande arbete med drama och teater, vilket inte heller var syftet med intervjuerna. Syftet var att vi ville intervjua personer som var väl insatta i ämnet drama och teater, inte bara teoretiskt utan vi ansåg det även vara viktigt att de aktivt arbetade med drama och teater som undervisningsämne i skolan eller förskolan. Utifrån intervjuerna har det även väckts en nyfikenhet att undersöka hur man kan arbeta med drama och teater i de lite äldre åldrarna och vilken betydelse det kan ha för de äldre elevernas utveckling och inhämtande av kunskap. Att arbeta med detta arbete har gett oss en djupare förståelse för barns utvecklingsmöjligheter utifrån arbete med drama och teater i förskolan. På våra kommande arbetsplatser tror och hoppas vi att vi kommer, om motstånd finns, kämpa hårt för att få igenom ett ökat användande av drama och teater i det pedagogiska arbetet med barnen.

6.9 Återkoppling till syfte och problemformulering

Vårt syfte var att undersöka vad drama och teater kan ge barn, dels som individer men även som grupp, och vad arbetssätten kan ge verksamheten utifrån LpFö-98. Vi ville sammanställa det vi läst, sett, hört och upplevt för att få en översikt av ämnet. Vi ville tydligt och enkelt koppla samman teori och praktik och ge konkreta tips på hur man kan arbeta med drama och teater i förskolan. Vår problemformulering var: Drama och teater i förskolan – *hur* och *varför*? Där vi fokuserade på frågan *varför*.

I och med de intervjuer vi gjorde och kopplingar till litteratur anser vi att vi har fått en övergripande bild av hur man kan arbeta med drama och teater och varför det kan vara ett

konstruktivt arbetssätt för barn. Vi menar att vi har sammanställt detta på ett tydligt och enkelt sätt då vi i slutdiskussionen kopplat samman teori och praktik. Vi har besvarat frågan hur man kan arbeta med drama och teater med barn i förskolan. Genom att visa på vad drama och teater kan ge barn ser vi detta som ett starkt argument för *varför* drama och teater kan vara ett konstruktivt arbetssätt. Målet var att utgå ifrån LpFö-98 vilket vi även gjort genomgående, i varje del av arbetet. Vårt resultat visade på att med ett medvetet, pedagogiskt förhållningssätt kan arbete med drama och teater i förskolan vara ett för barnen givande arbetssätt utifrån LpFö-98.

6.10 Sprida kunskap vidare

Vill man sprida kunskapen om varför och hur man kan arbeta med drama och teater kan man exempelvis spela sin föreställning för andra förskolor och vid det tillfället prata om arbetet man arbetat med. Man kan också bjuda in rektor och lärare till förskolan när föreställning hålls. Där kan publiken med egna ögon se hur man kan arbeta och samtala med både lärare och barn hur man kan arbeta, vad de tycker att de fått ut av arbetet och vad man bör tänka på när man vill starta upp något liknande. Då kan man också betona att drama och teater är *ett* av sätten man kan arbeta på men att det fördelsaktigt ska vara en aktivitet som barnen verkligen är intresserade av och ett arbete som är anpassat till dem.

Under arbetets gång har vi talat om denna rapport med vänner och bekanta, andra lärarstudenter och även verksamma lärare och förskolelärare som vi har träffat. Vi planerar också att efter detta arbete fortsätta att tala om drama och teater och kanske då hänvisa till detta arbete om det finns intresse för mer information om varför det kan vara ett gynnsamt arbetssätt. Vi hoppas kunna sprida det vi har fått kunskap om gällande drama och teater som arbetssätt och metod i förskolan, bland annat genom detta arbete. Vi hoppas att drama och teater kommer att få en ökad roll i förskola och skola som arbetssätt och metod. Lindö (2002, s 75f) skriver om bakgrundstexterna till de kommande läroplanerna och vad vi kunde utläsa av det så kommer de många uttrycksformerna, däribland drama och teater, få en ökad betydelse och högre status i framtidens skola. Vi tror och hoppas att detta kommer att bli en verklighet.

Källor

Litteratur

Carlgren, Ingrid och Marton, Ference (2002). *Lärare av i morgon*. Kristianstad: Lärarförbundet.

Chaib, Christina. "Livet på scen förbereder det verkliga livet" i antologin *Barn, teater, drama*, redaktör Helander, Karin (2000). Stockholms universitet: Centrum för barnkulturforskning.

Doverborg, Elisabet. och Pramling Samuelsson, Ingrid (1999). *Förskolebarn i matematikens värld*. Stockholm: Liber.

Dysthe, Olga (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur

Fridell, Lena. "Livsfrågor och lek – teater för förskolan" i antologin *Barn, teater, drama*, redaktör Helander, Karin (2000). Stockholms universitet: Centrum för barnkulturforskning.

Gren, Katarina och Nilsson, Birger (2004). *Barnvisor och sånglekar – Elefantboken*. Falköping: Lutfisken AB.

Hjort, Madeleine, Unander-Scharin, Åsa, Wiklund, Christer och Åkman, Lennart (2002). *Kilskrift. Om konstarter och matematik i lärandet En antologi*. Carlssons Bokförlag.

Hägglund, Kenth. "'En sorts laborationsmetod använd I de humanistiska ämnena' Teater I undervisningen på Tyringe Hjälpension 1903-36" i antologin *Barn, teater, drama*, redaktör Helander, Karin (2000). Stockholms universitet: Centrum för barnkulturforskning.

Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Lindqvist, Gunilla (1989). *Från fakta till fantasi*. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, Gunilla. "Drama som lek – lekens estetik" i antologin *Barn, teater, drama*, redaktör Helander, Karin (2000). Stockholms universitet: Centrum för barnkulturforskning.

Lindö, Rigmor (2002). *Det gränslösa språkrummet – om barns tal- och skriftspråk i didaktiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Lärarnas Riksförbund (2005). "Läroplan för förskolan, LpFö 98" i *Läraryboken*. Modin Tryckoffset.

Manning, Mick, Granström, Brita (2000). *Lilla teatern*. Hongkong.

Nordin, Per, Omnéus, Göran. "Att vara någon annan" (s 79-89) i antologin *Kilskrift. Om konstarter och matematik i lärandet* redaktör Hjort, Madeleine (2002). Carlssons Bokförlag.

Pramling Samuelsson, Ingrid, Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur

Rasmusson, Viveka (2000). *Drama – konst eller pedagogik*. Lund

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Vygotskij Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Diadalos AB.

Internet

www.barnkonventionen.se (Hämtat 2008-05-15)

<http://kursportal.student.gu.se> (Hämtat 2008-05-15)

www.ne.se (Hämtat 2008-05-13)

Intervju

Ulla-Carin Borén (Genomförd 2008-04-18). Inspelning och transkription finns att se hos författarna

Ylwa Andersson (Genomförd 2008-04-16). Inspelning och transkription finns att se hos författarna

Bilaga 1

Intervjufrågor

Vad är drama för dig?

Vad är teater för dig?

Varför tycker du att drama är ett bra arbetssätt?

Varför tycker du att teater är ett bra arbetssätt?

Hur använder ni, på förskolan, er av dessa arbetssätt?

Hur motiverar du drama och teater som arbetssätt utifrån LpFö-98?

Hur kan man utvärdera arbetssätten? Hur kan du se vad barnen lär sig av det? Hur kan du se att barnen utvecklas av just dramat/teatern? (kan vara andra faktorer)

Hur arbetar du med att sprida de kunskaper du har om att drama och teater är bra arbetssätt?

Om en av dina elever kommer ut från din lektion och bara minns en enda sak. Vad vill du att det ska vara?

Har du något annat du vill betona angående drama/teater?

Boktips?